

СИМОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ СЕРБЕНЮК,*Харківський національний університет внутрішніх справ,
відділ організації наукової діяльності;* <https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>,
e-mail: simon6@ukr.net

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА МЕЖІ ЇХНЬОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Необхідність юридичних досліджень міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти зумовлена, зокрема, регіональною проблемою щодо євроінтеграції та глобальними проблемами інтернаціоналізації і глобалізації вищої освіти. Останні є предметом низки наукових розвідок, які в контексті методології частково спираються на відповідний досвід і практики міжнародної співпраці закладів вищої освіти, зокрема іноземних. Крім того, різноманітні напрями міжнародної співпраці закладів вищої освіти породжують широке коло її суб'єктів, що з юридичної точки зору потребує окремого дослідження через наявність великої кількості нормативно-правових актів, які визначають правовий статус і межі компетенції відповідних суб'єктів. Статтю присвячено виокремленню суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та характеристиці меж їхньої компетенції. Проаналізовано міжнародні суб'єкти такого співробітництва, а також виокремлено національні суб'єкти шляхом дослідження різноманітних нормативно-правових актів вітчизняного національного права. Окреслено межі компетенції суб'єктів міжнародної співпраці у вищій освіті, а також сформовано базовий перелік критеріїв для подальшої їх класифікації.

Суб'єктами міжнародної співпраці у сфері вищої освіти виступає система міжнародних суб'єктів (держави та конфедерації, міжнародні міжурядові та/або міждержавні організації, інші суб'єкти з міжнародною (іноземною) складовою) та система суб'єктів вітчизняного права, а саме: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, їхні уповноважені підрозділи і працівники; дорадчі органи при органах виконавчої влади; державні підприємства, установи, організації, пов'язані зі сферою вищої освіти, та їхні уповноважені працівники; місцеві органи державного управління вищою освітою та їхні уповноважені працівники; державні заклади вищої освіти, наукові й науково-виробничі установи та їхні структурні підрозділи; комерційні юридичні особи і фізичні особи – підприємці; громадські та/або самоврядні організації, об'єднання, асоціації фізичних або юридичних осіб сфери вищої освіти; фізичні особи, основна діяльність або інтереси яких стосуються сфери вищої освіти.

Критеріями побудови класифікації суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти можуть виступати такі: суб'єктний, предметний, впливу, галузевий.

Ключові слова: *освіта і наука, міжнародне співробітництво, міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти, сталий розвиток, адміністративне право.*

Оригінальна стаття

ВСТУП. Актуальність дослідження міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти зумовлена, зокрема, регіональною проблемою щодо євроінтеграції та глобальними викликами щодо інтернаціоналізації і глобалізації вищої освіти. Останні є предметом низки іноземних наукових пошуків, які в контексті методології частково спираються на відповідний досвід та практики міжнародної співпраці іноземних закладів вищої освіти. Наприклад, А. Барчик і П. Дзівінський (2015) у своєму дослідженні щодо інтернаціоналізації вищої освіти Польщі аргументують прогрес в інтернаціоналізації як наслідок розвитку різноманітних форм транс-

кордонної співпраці, зокрема щодо трансферу знань та інновацій, будуючи аргументацію на прикладі польсько-чеської співпраці двох прикордонних закладів вищої освіти. На транскордонному і міждержавному співробітництві України як асоційованого члена Європейського Союзу та повноцінними державами – членами ЄС в освіті, науці й інноваціях наголошено у дослідженні В. Ляшенка й І. Підоричевої (2019), де увага фокусується, зокрема, на польсько-українському науково-освітньому просторі з можливими підприємницькими елементами.

Існує багато поглядів на ключові вектори університетської міжнародної співпраці, які

могли б стати найбільш раціональними передумовами інтеграції освіти і науки в міжнародне середовище. Зокрема, у роботі О. Курбет і співавторів (2025) виокремлено інтернаціоналізацію освіти та розвиток міжнародної співпраці щодо досліджень і розробок. Водночас наукова розвідка Б. Якубакинова зі співавторами (2024) акцентує увагу на використанні інноваційних технологій та окреслює тонкощі їх упровадження для розвитку міжнародного співробітництва щодо професійної підготовки фахівців закладів вищої освіти України і Казахстану.

Проте різноманітність векторів розвитку міжнародної співпраці у вищій освіті породжує велике коло відповідних суб'єктів. Наприклад, дослідження М. М. Кисельової та співавторів (2020), де наголошується на розвитку академічної та професійної мобільності, спільній навчально-дослідницькій діяльності і дослідницькій співпраці як основних напрямках міжнародного співробітництва університетів, звертає увагу на низку міжнародних мереж та загальноуніверситетських проєктів і платформ щодо співпраці. У вказаному контексті доцільно звернути увагу на дослідження В. Зоня (2021) щодо форм та умов для транскордонної і міжнародної співпраці польських закладів вищої освіти. Основою правових засад такої співпраці є насамперед національне законодавство Польщі, а ключовими формами вчений, наводячи приклади мереж закладів вищої освіти, виокремив неінституціалізоване, квазіінституціалізоване й інституціалізоване, у трактуваннях яких фігурує низка уповноважених суб'єктів співпраці.

Насамкінець звернемо увагу на такі чинники, що зумовлюють складність систематизації досліджуваних суб'єктів:

- складний організаційний і неоднорідний характер правовідносин міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти (Сербенюк, 2025);
- активне реформування норм чинного законодавства з метою їх приведення до стандартів Європейського Союзу й активна ратифікація Україною міжнародних угод і договорів;
- значний перелік органів державної влади та меж їхньої компетенції в умовах складної неоднорідної структури правовідносин міжнародної співпраці, а також у контексті адміністративно-правового аналізу;
- наявність складових системи органів державної влади, що не належать до жодної із трьох гілок державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), наприклад Президент України (Жукорська, Тарасюк, 2018), Служба безпеки України (Маслова, 2019) тощо.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є виокремлення суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти і характеристика меж їхньої компетенції. *Завданнями* дослідження є: аналіз міжнародних суб'єктів міжнародної співпраці у сфері вищої освіти, а також виокремлення національних суб'єктів шляхом дослідження значного обсягу нормативно-правових актів вітчизняного національного права; формування базового переліку критеріїв для подальшої класифікації досліджуваних суб'єктів.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Із метою реалізації поставлених мети і завдань дослідження було застосовано низку методів. Дедуктивний метод дозволив звужити коло суб'єктів національного та міжнародного права до конкретного переліку учасників міжнародної співпраці у сфері вищої освіти. Формально-логічний, системно-структурний і аналітично-порівняльний методи були використані для детального аналізу та порівняння норм права та наукових поглядів. Для вивчення змісту норм чинного законодавства застосовувався догматичний метод. Творчий метод послужив основою для формулювання авторських підходів до виокремлення досліджуваних суб'єктів і визначення критеріїв їх класифікації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Система суб'єктів адміністративного права є широко обговорюваною та добре вивченою у навчальній та науковій літературі. Крім того, в різних джерелах відповідна тематика висвітлюється крізь призму певної специфіки. Наприклад, у підручнику «Адміністративне право. Повний курс» (Галунько, Правоторова, 2020) суб'єктам адміністративного права присвячено цілий розділ, у якому, зокрема, приділено увагу поняттю «суб'єкт публічного адміністрування» та неурядовим організаціям як суб'єктам адміністративного права. В іншому підручнику (Галунько та ін., 2019) ця тематика розглядається у двох розділах, з яких один присвячений адміністративно-правовому статусу приватної особи, а другий – суб'єктам публічного адміністрування, звертаючи увагу, зокрема, на роль Президента України у вітчизняній системі публічного адміністрування. П. Лютіков (2016) робить спробу класифікувати юридичних осіб за допомогою системи критеріїв, яка містить поділ на юридичних осіб приватного і публічного права. Категорії «суб'єкт публічного права» і ключовим ознакам її вирізнення серед інших суб'єктів правовідносин приділено увагу у статті Д. Волоха (2025, с. 192), де підсумовано, що під «суб'єктом права» треба розуміти фізичну або юридичну особу, а

також інші публічні чи приватні колективні утворення, які відповідно до приписів об'єктивного права володіють правосуб'єктністю, тобто потенційною та/або реальною здатністю бути носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, така здатність передбачає нормативне визнання особи як учасника правовідносин, а також наявність внутрішньої організаційної структури та функціональної спроможності до реалізації юридично значущої волі».

Щодо вищої освіти, то, висвітлюючи освітнє право як особливе адміністративне право, у підручнику «Особливе адміністративне право» (Візер та ін., 2022) виокремлено такі органи, уповноважені на управління у сфері вищої освіти: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки; галузеві державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти (далі – ЗВО); Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать ЗВО; Національна академія наук України і національні галузеві академії наук; засновники ЗВО; органи громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки. Причому окремі ЗВО перебувають під управлінським впливом кількох міністерств – Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України) та принаймні одного профільного в разі підготовки фахівців відповідного профілю та належності закладу до сфери управління цього міністерства (Візер та ін., 2022, с. 458). Водночас правовий статус МОН України щодо підвідомчих ЗВО характеризується так званим гібридним статусом, а саме поєднанням функцій центрального органу виконавчої влади у сфері освіти та науки, головного розпорядника бюджетних коштів і власника майна, а також засновника ЗВО (Візер та ін., 2022, с. 459). Крім того, відповідно до положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 р. № 877-V з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про освіту», МОН України здійснює «державний контроль у сфері вищої освіти за дотриманням закладами вищої освіти законодавства у сфері освіти і науки та стандартів освітньої діяльності» (Візер та ін., 2022, с. 462). Своєю чергою, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) контролює діяльність ЗВО шляхом ліцензійної експертизи й акредитаційних процедур, а також здійснює контроль за діяльністю спеціалізованих учених рад із присудження

наукових ступенів. Також варто наголосити на громадському контролі у сфері освіти, який переважно спрямований на вдосконалення якості вищої освіти і здійснюється на добровільній основі громадськими об'єднаннями й окремими громадянами на принципах прозорості і відкритості (Візер та ін., 2022, с. 462). Дослідники доволі часто тлумачать суб'єкти певних правовідносин у сфері вищої освіти лише на основі Закону України «Про вищу освіту». Наприклад, В. Кравець (2023, с. 66–67) у контексті забезпечення якості освіти у військових ЗВО виокремлює такі суб'єкти публічного адміністрування, як-от: Кабінет Міністрів України, МОН України; державні органи, до сфери управління яких належать ЗВО; Національне агентство.

У контексті міжнародного співробітництва в окремих сферах суспільних відносин можна навести погляди О. Усика (2024, с. 80–92), який у галузі фізичної культури і спорту виокремлює систему таких суб'єктів міжнародної співпраці, як Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство молоді та спорту України, а також Національна лабораторія антидопінгового контролю як орган, до компетенції якого входить міжнародне співробітництво щодо боротьби з допінгом.

Починаючи розгляд системи суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, приділимо увагу іноземним суб'єктам.

Так, А. Войціховський (2020, с. 67–68) серед суб'єктів міжнародного права виокремлює: держави як первинні суб'єкти міжнародного права універсальної міжнародної правосуб'єктності та нації і народи в окремих випадках; вторинні суб'єкти з обмеженим обсягом правоздатності – «міжнародні міжурядові організації, державоподібні утворення та інші самостійні політичні одиниці»; специфічні суб'єкти, міжнародна правосуб'єктність яких є епізодичною – «міжнародні неурядові та інші громадські організації, транснаціональні корпорації та фізичні особи» тощо.

Таким чином, урахуовуючи адміністративно-правову складову та передумови розвитку стійких правовідносин у сфері саме вищої освіти, виокремимо первинні суб'єкти (найвищого рівня) міжнародної співпраці у вищій освіті, а саме держави та конфедерації (союзи суверенних держав). Зважаючи на тезу про те, що нині міжнародні організації «стали інструментом уніфікації та зближення позицій держав-членів, реалізації їх інтересів і механізмом вирішення міждержавних суперечностей» (Войціховський, 2020, с. 73), одним із ключових вторинних суб'єктів міжнародного співробітництва виступають міжнародні міжурядові та/або

міждержавні організації, чий статут є міжнародними договорами (Войціховський, 2020, с. 75). Доцільно також виокремити цілий клас суб'єктів із міжнародною (іноземною) складовою, а саме міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації та суб'єкти публічного і непублічного національного права інших держав. До речі, в міжнародному праві транснаціональні корпорації виокремлюють як самостійні суб'єкти завдяки таким особливостям:

- вони мають право на участь у діяльності деяких міжнародних організацій, а також на вирішення певних міжнародних проблем на паритетних засадах, підготовку документації для міжнародних форумів тощо;

- наділені можливістю укладати окремі договори з державами, причому ці договори іноді мають більшу юридичну силу, ніж національні законодавчі акти;

- у міжнародному арбітражі застосовуються норми міжнародного права в разі конфлікту між державою і транснаціональною корпорацією (Войціховський, 2020, с. 79).

Межі компетенції держав і конфедерацій визначаються нормами міжнародного права і, зокрема, включають право підписувати міжнародні договори, утворювати міжнародні міжурядові організації щодо вищої освіти, науки тощо. Межі компетенції міжнародних організацій окреслені їхніми установчими документами та іншими міжнародними нормативно-правовими актами. Міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти із транснаціональними корпораціями може стосуватися впровадження інновацій, проходження стажування, практики тощо, відповідно до норм національного права, міжнародних нормативно-правових актів і відповідних договорів, що не суперечать чинним правовим нормам. Загалом межі компетенції інших суб'єктів співпраці (зокрема, з міжнародною (іноземною) складовою) визначаються нормами відповідного національного права та ратифікованими міжнародними документами, які були прийняті відповідними державами. Більш детальне вивчення компетенцій іноземних суб'єктів потребує окремого дослідження через великий обсяг літератури. Наприклад, значна кількість наукових праць присвячена діяльності та/або правовому становленню лише міжнародних організацій (Латишева, Чістякова, Кудлай, 2020; Скрипник, 2011).

Перейдемо до виокремлення суб'єктів національного права щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти.

1. Верховна Рада України дає згоду (шляхом ухвалення відповідного закону) на обо-

в'язковість чинних міжнародних договорів у сфері вищої освіти чи їх денонсацію, а також формує засади зовнішньої політики щодо вищої освіти, виконання стратегічного курсу України щодо повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (ст. 9, пункти 5 та 32 ст. 85 Конституції України)¹.

2. Президент України представляє Україну в міжнародних відносинах, керує зовнішньополітичною діяльністю держави, а також укладає міжнародні договори України (п. 3 ст. 106 Конституції); призначає та звільняє глав (дипломатичних) представництв України при міжнародних організаціях (п. 5 ст. 106 Конституції); має повноваження зупиняти дію актів Кабінету Міністрів України у сфері вищої освіти з мотивів їх невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності (п. 15 ст. 106 Конституції України); має право скасовувати акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим, що стосуються сфери вищої освіти (п. 16 ст. 106 Конституції); підписує та ветоє ухвалені Верховною Радою України закони у сфері вищої освіти (пункти 29, 30 ст. 106 Конституції України); відповідно до законодавства видає розпорядження та укази, що стосуються міжнародної співпраці у сфері вищої освіти (п. 31 ст. 106 Конституції)².

3. Кабінет Міністрів України, який відповідно до ст. 113 Конституції України є вищим органом державної влади у системі органів виконавчої влади, наділений такими компетенціями:

- відповідно до Конституції України забезпечує реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики, виконання норм чинного законодавства, здійснення стратегічного курсу європейської та євроатлантичної інтеграції, здійснення політики держави у сфері освіти і науки, розробляє та виконує загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України, організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, координує, зокрема, роботу міністерств тощо (ст. 116 Конституції);

- відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» наділений повноваженнями щодо вирішення питань про укладення і виконання міжнародних договорів України (п. 4

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 12.10.2025).

² Там само.

ч. 1 ст. 20 Закону); Прем'єр-міністр України співпрацює з урядами іноземних держав, уповноважений підписувати міжнародні договори відповідно до законів, постанов Верховної Ради України й актів Президента України, ухвалених відповідно до Конституції України (п. 10 ч. 1 ст. 42 Закону); вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо затвердження голів спільних міжурядових комісій з питань співробітництва, що утворюються на підставі міжнародних договорів, укладених від імені Кабінету Міністрів України (п. 11 ч. 1 ст. 42 Закону). Крім того, відповідно до наданих повноважень проводити переговори та підписувати міжнародні договори можуть Перший віцепрем'єр-міністр і віцепрем'єр-міністри України¹ (п. 7 ч. 1 ст. 43 Закону), а також міністри України – члени Кабінету Міністрів України (п. 12 ч. 1 ст. 44 Закону²). Кабінет Міністрів України вирішує питання щодо участі в міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти, результати яких в обов'язковому порядку оприлюднюються та мають враховуватись при формуванні державної політики у сфері освіти (частини 2, 3 ст. 83 Закону України «Про освіту»³).

4. Міністерства й інші центральні органи державної виконавчої влади як суб'єкти включають усі відповідні органи влади, що мають повноваження, пов'язані зі сферою вищої освіти.

Міністерство освіти і науки України, відповідно до норм чинного законодавства, є головним центральним органом виконавчої влади щодо формування і реалізації державної політики (зокрема, міжнародного співробітництва) у таких галузях: освіти, науки, інновацій в освіті та науці (хоча на практиці відіграє роль головного органу у сфері інновацій⁴); забезпечення трансферу (передачі) технологій, а також нагляду за підприємствами,

установами, організаціями сфери вищої освіти або таких, чия діяльність є пов'язаною із цією сферою, незалежно форми власності та/або підпорядкування підприємств, установ, організацій (п. 1 Положення про МОН України⁵).

Крім того, МОН України як центральний орган державної виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, відповідно до ч. 1 ст. 42 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у контексті міжнародної співпраці здійснює:

- координацію міжнародної науково-технічної співпраці;
- контроль за дотриманням і виконанням зобов'язань щодо питань, які належать до його компетенції, визначених згідно з міжнародними договорами України та членством України в міжнародних організаціях;
- реалізацію міжнародних наукових (науково-технічних) програм і проєктів згідно з міжнародними договорами;
- розроблення проєктів міждержавних програм із метою реалізації укладених міжнародних договорів у галузі науки;
- укладення міжнародних договорів про співпрацю відповідно до чинного законодавства;
- взаємодію з відповідними органами міжнародних організацій та інших держав у визначеному нормама права порядку⁶.

Відповідно до пунктів 5 і 6 ст. 65 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у контексті міжнародного науково-технічного співробітництва МОН України визначає порядок реєстрації та проводить державну реєстрацію міжнародних грантів, програм і проєктів, що виконуються вітчизняними вченими в межах такого співробітництва⁷.

Відповідно до своїх установчих документів МОН України наділене, зокрема, такими компетенціями в контексті міжнародного співробітництва:

- затвердження типового договору про навчання здобувачів освіти і стажування

¹ Назви посад зазначено відповідно до чинного законодавства України, а не норм Правопису.

² Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Уряд реорганізував Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації // Урядовий портал : офіц. сайт. 05.06.2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247366194> (дата звернення: 12.10.2025).

⁵ Положення про Міністерство освіти і науки України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#n8> (дата звернення: 12.10.2025).

⁶ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁷ Там само.

(зокрема, наукове) науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів наукових ступенів у закордонних наукових установах і ЗВО, оголошення та здійснення (щороку) організаційного забезпечення відповідного конкурсу з урахуванням пріоритетних напрямів освіти та науки і провідних іноземних установ освітньо-наукової сфери (відповідні переліки також щороку затверджуються МОН України), а також створення конкурсної комісії для проведення відповідного відбору (пункти 5, 7–9 Положення про навчання студентів та стажування (наукове стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном¹);

- забезпечення реєстрації й обліку науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, а також реалізації міжнародних проєктів і науково-технічних програм відповідно до міжнародних договорів (підп. 34-1 п. 4 Положення про МОН України);

- координація міжнародної білатеральної науково-технічної співпраці та забезпечення роботи спільних комісій із науково-технічного співробітництва (відповідно до компетенції) (підп. 34-3 п. 4 Положення про МОН України);

- забезпечення розвитку системи наукової (науково-технічної) експертизи проєктів міжнародних програм (підп. 74 п. 4 Положення про МОН України);

- здійснення міжнародного співробітництва та забезпечення виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань, що належать до його компетенції (підп. 90 п. 4 Положення про МОН України); крім того, до компетенції Міністра освіти і науки належить проведення переговорів та підписання міжнародних договорів України (підп. 8 п. 10 Положення про МОН України);

- забезпечення комплектації національних збірних спортивних команд здобувачів освіти для їх участі в міжнародних змаганнях, заходах, а також організація та проведення таких заходів (підп. 85 п. 4 Положення про МОН України) (у контексті заходів для студентської молоді);

¹ Положення про навчання студентів та стажування (наукове стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 411 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-p#n10> (дата звернення: 12.10.2025).

- за погодженням із Національним агентством затверджує порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти та наукових ступенів і проводить процедуру їх визнання, крім випадків, передбачених Законом України «Про вищу освіту» (підп. 80 п. 4 Положення про МОН України);

- формування процедури сертифікації рівня володіння українською мовою та вимог щодо володіння нею як іноземною (підп. 69-7 п. 4 Положення про МОН України)².

Крім того, відповідно до Закону України «Про освіту» МОН України:

- здійснює організацію участі ЗВО в міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (ч. 4 ст. 48 Закону);

- проводить роботу, пов'язану із встановленням еквівалентності атестатів і дипломів, міжнародним визнанням навчальних курсів, кваліфікацій, вчених звань і наукових ступенів, крім випадків, передбачених спеціальними законами (ч. 3 ст. 82 Закону)³.

Відповідно до ч. 6 ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» міжнародні експерти входять до складу Науково-методичної ради і науково-методичних комісій МОН України, компетенціями яких є розроблення за участю Національного агентства методології та методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, а також безпосереднє розроблення таких стандартів⁴.

Загалом міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти охоплює широкий перелік суб'єктів серед центральних органів виконавчої влади, проте головну роль у ньому відіграє саме МОН України.

Окрім МОН України, важлива роль належить Міністерству закордонних справ України (далі – МЗС України), завдання якого відповідно до Положення про Міністерство закордонних справ України включають:

² Положення про Міністерство освіти і науки України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Про вищу освіту : Закон України від 07.01.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.10.2025).

– сприяння розвитку міжнародної освітньої й науково-технічної співпраці України, співробітництва у високотехнологічних галузях, захисту прав інтелектуальної власності, трансферу технологій (підп. 12-4 п. 4 Положення);

– сприяння залученню допомоги від іноземних держав і міжнародних організацій (підп. 12-5 п. 4 Положення);

– сприяння в одержанні міжнародної технічної допомоги (підп. 14 п. 4 Положення);

– здійснення системи заходів у контексті приїзду до України іноземних делегацій, державної політики щодо євро- та євроатлантичного співробітництва, оформлення повноважень на здійснення міжнародного співробітництва у формі роботи в міжнародних організаціях та укладення міжнародних договорів України, підтримки українців, що проживають за кордоном, поновлення через дипломатичні представництва України порушених прав українських фізичних і юридичних осіб тощо (пункти 3, 4 Положення)¹.

У переліку органів центральної виконавчої влади, чия діяльність посідає важливе місце в контексті вищої освіти та міжнародної співпраці, є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке наділене:

– повноваженнями щодо взаємодії з міжнародними організаціями сфери вищої освіти (п. 3 Статуту Національного агентства);

– повноваженнями щодо погодження розробленого МОН України порядку визнання здобутих в іноземних ЗВО ступенів вищої освіти та наукових ступенів (підп. 18 п. 9 Статуту Національного агентства);

– правом на залучення, зокрема на платній основі, до розгляду питань сфери компетенції Національного агентства експертів або представників іноземних підприємств, установ, організацій вищої освіти або забезпечення якості вищої освіти (підп. 4 п. 11 Статуту Національного агентства);

– правом членства, зокрема на платній основі за погодженням із Кабінетом Міністрів України, у міжнародних організаціях щодо забезпечення якості вищої освіти та проходження ними акредитації (підп. 5 п. 11 Статуту Національного агентства);

– правом щодо організації та проведення різних міжнародних заходів (семінарів, кон-

ференцій, нарад тощо) з питань, що належать до компетенції Національного агентства, з можливістю використовувати кошти спеціального фонду для участі в таких заходах (підп. 8 п. 11 Статуту Національного агентства)²;

– повноваженнями спільно з міжнародними експертами та/або міжнародними підприємствами, установами, організаціями у сфері забезпечення якості вищої освіти здійснювати інституційну акредитацію ЗВО (частини 1, 3 ст. 46 Закону України «Про освіту»³).

Щодо інших центральних органів, то обґрунтування ролі кожного з них у вищій освіті є доволі складним і громіздким завданням, адже межі їхньої компетенції та повноважень розфокусовані в широкому спектрі законів і підзаконних нормативних актів.

Окрім міністерств, які є суб'єктами міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти через наявність у своєму підпорядкуванні ЗВО, звернемо увагу на випадки, коли міністерства виступають суб'єктами через наявність повноважень, предметна сфера яких пов'язана з вищою освітою.

Так, Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України (далі – Мінекономіки України) як центральний орган виконавчої влади щодо реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності представляє в міжнародних організаціях інтереси України щодо охорони таких прав (пункти 1 та 5 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про авторське право і суміжні права»⁴). Більш повний перелік повноважень Мінекономіки України наведено в його Положенні, серед яких, зокрема:

– до сфери формування та реалізації державної політики Мінекономіки України належать інтелектуальна власність, державне замовлення на підготовку наукових і науково-педагогічних працівників, а також підвищення їх кваліфікації і перепідготовка; інноваційна

² Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 № 244 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-p#n15> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20> (дата звернення: 12.10.2025).

¹ Положення про Міністерство закордонних справ України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 281 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-p#n8> (дата звернення: 12.10.2025).

політика в реальному секторі економіки; праця і зайнятість населення; екологічна безпека; сільське господарство тощо (пункти 1, 3 Положення);

– у межах визначених законодавством повноважень реалізує міжнародне співробітництво у сферах інтелектуальної власності, інноваційної діяльності в реальному секторі економіки, публічних закупівель, залучення міжнародної фінансової і технічної допомоги та грантів у визначених сферах тощо (п. 4 Положення)¹.

У контексті інновацій та інших галузей науки і техніки доцільно звернути увагу на Міністерство цифрової трансформації України, яке наділене повноваженнями головного центрального органу виконавчої влади щодо формування і реалізації державної політики в таких галузях, пов'язаних із вищою освітою, як цифрові інновації та технології, штучний інтелект, робототехніка і роботизація, інформатизація, розвиток цифрових навичок громадян тощо, та здійснює у межах, визначених нормами права, міжнародне співробітництво в цих галузях².

Окрему увагу варто звернути на Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яким відповідно до певних стратегічних та операційних цілей виокремлено відповідальних виконавців, тобто суб'єктів міжнародної співпраці щодо виконання окремих завдань. Так, відповідно до стратегічної цілі 4 «Інтернаціоналізація вищої освіти України» з метою (тобто операційною ціллю) «забезпечення порівнюваності та визнання українських освітніх кваліфікацій в Європі та світі» суб'єктами виступають МОН України та Міністерство оборони України; «впровадження кращого іноземного освітнього досвіду в Україні» – МОН України та Український державний центр міжнародної освіти і Національне агентство (за згодою); «динамічне зростання

кількості іноземних студентів в Україні» – МОН України та Міністерство цифрової трансформації України; «адаптація випускників закладів вищої освіти до життя та роботи в мультикультурному середовищі» – МОН України і Український державний центр міжнародної освіти (за згодою); «збільшення кількості проектів міжнародної освітньо-наукової співпраці, інтеграція наукових та науково-педагогічних працівників до світового наукового простору» – МОН України і Міністерство фінансів України³.

Дорожня карта європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року деталізує за окремими напрямками суб'єктів, зокрема й у контексті відповідальних структурних підрозділів МОН України: «Директорат фахової передвищої, вищої освіти... директорат розвитку науки, Національний фонд досліджень України, Національний Еразмус + офіс в Україні (за згодою)» тощо⁴.

Окремо доцільно звернути увагу на Національне агентство кваліфікацій, яке уповноважене на здійснення міжнародної співпраці щодо сфери кваліфікацій і професій (видів занять) (абз. 5 ч. 2 ст. 38 Закону України «Про освіту»⁵).

Загалом система суб'єктів серед органів центральної виконавчої влади в контексті різних напрямів міжнародного співробітництва визначена Переліком центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях⁶. Наприклад, до співпраці з

¹ Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2025 № 903 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-п#n31> (дата звернення: 12.10.2025).

² Питання Міністерства цифрової трансформації : постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-р> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Дорожня карта європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року : затв. наказом МОН України від 11.12.2023 № 1501 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1501729-23#n10> (дата звернення: 12.10.2025).

⁵ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁶ Перелік центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2002 № 1371 // БД «Законодавство України» / ВР України.

ЮНЕСКО залучені Національна комісія України у справах ЮНЕСКО, яка координує співробітництво національних інституцій з ЮНЕСКО, МОН України, МЗС України, Міністерство культури та стратегічних комунікацій України і певною мірою Національна академія наук України.

Межі компетенції центральних органів виконавчої влади щодо міжнародного співробітництва здебільшого визначаються профільними законами та установчими документами відповідних органів державної влади.

5. Важливу роль у міжнародній співпраці відіграють дорадчі органи вищої освіти та органів державної виконавчої влади, серед яких слід виокремити Національну раду України з питань розвитку науки і технологій (далі – Національна рада), правовий статус якої визначено ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». До її основних функцій належать взаємодія з відповідними органами іноземних держав та міжнародних організацій у встановленому порядку, а також подання рекомендацій щодо оптимальних шляхів реалізації проєктів і програм міжнародної технічної допомоги у сфері наукової та науково-технічної діяльності (ч. 1 ст. 20, пункти 10 і 14 ч. 7 ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»)¹. Специфіка міжнародної співпраці також визначається Положенням про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій². Із метою обрання на конкурсній основі персонального складу Наукового комітету Національної ради, який є дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України, з українських та іноземних науковців (самовисування не допускається) формується Ідентифікаційний комітет з питань науки як дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України (ст. 22 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»³).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1371-2002-п#n38> (дата звернення: 12.10.2025).

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

² Положення про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 226 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/226-2017-п#n10> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД

6. Серед державних бюджетних установ – суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти можна виокремити такі:

а) Національна академія наук України (далі – НАН України), чий кадровий склад включає також іноземних членів, наділена такими повноваженнями:

– відповідно до рішення Кабінету Міністрів України представляти Україну в міжнародних наукових організаціях і виконувати відповідні членські обов'язки, зокрема фінансові, у межах фінансування, передбаченого Державним бюджетом України для забезпечення її діяльності;

– встановлювати міжнародні наукові зв'язки в частині, що не суперечить Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Останні повноваження продубльовано пунктами 1.10.1 і 2.2.6 Статуту НАН України, яким, зокрема, також визначається:

– взаємодія НАН України з міжнародними науковими організаціями та іноземними науковими центрами щодо вирішення питань статутної діяльності (п. 1.14 Статуту);

– систематична участь наукових установ НАН України в міжнародному науковому і науково-технічному співробітництві «шляхом всебічного вивчення та впровадження в Україні корисного зарубіжного досвіду, розвиток співпраці на основі угод НАН України та її наукових установ з міжнародними й зарубіжними академіями наук, науковими товариствами і установами, делегування її представників до міжнародних наукових рад, комісій й інших міжнародних консультативних органів, створення спільних лабораторій, надання додаткової підтримки виданню наукових праць вітчизняних вчених в Україні та за кордоном іноземними мовами, забезпечення належного захисту і реалізації прав вітчизняних вчених на створені ними об'єкти інтелектуальної власності» (п. 2.1.8 Статуту);

– участь в міжнародних науково-технічних програмах та проєктах, організація і проведення міжнародних заходів, що пов'язані з наукою та організацією наукової діяльності, а також компетенція щодо укладення угод з іноземними організаціями (пункти 2.2.6 та 2.2.8 Статуту);

– забезпечення участі співробітників НАН України в міжнародних конкурсах молодих учених (п. 2.2.20 Статуту);

«Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

– оголошення і затвердження результатів спільних конкурсів з міжнародними та іноземними науковими центрами Президією НАН України у встановленому національним законодавством порядку (п. 7.14.5 Статуту) тощо¹;

б) галузеві академії наук (правових, медичних, аграрних, педагогічних та мистецтв) також є суб'єктами міжнародної співпраці у сфері вищої освіти, чії межі компетенції визначаються законами, підзаконними нормативними актами та статутами цих академій;

в) Національний фонд досліджень України як некомерційна організація і державна бюджетна установа (відповідно до Положення про Національний фонд досліджень України та Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність») має такі межі компетенції в міжнародному співробітництві:

– виступає повноцінним учасником міжнародної науково-технічної співпраці на умовах дотримання норм чинного законодавства, включаючи участь у міждержавних наукових програмах;

– реалізовує відповідно до угод спільні проекти з іноземними юридичними особами чи міжнародними (іноземними) науковими установами, організаціями, об'єднаннями, товариствами;

– забезпечує реалізацію в Україні наукових програм Європейського Союзу в галузі науки та інновацій або еквівалентних програм;

– має право на спільні з міжнародними (іноземними) установами, товариствами, об'єднаннями, організаціями і фондами організацію та проведення конкурсних відборів наукових (науково-технічних) проектів, що будуть виконуватись спільно вітчизняними та іноземними юридичними особами, закордонними (міжнародними) науковими установами, товариствами, об'єднаннями, організаціями відповідно до угод між Національним фондом досліджень України та юридичною особою іншої держави, міжнародним (іноземним) товариством, організацією, фондом, установою, об'єднанням тощо, зокрема окремі положення стосується міжнародної співпраці у сфері грантової підтримки (пункти 8 і 10 Положення про Національний фонд досліджень України² та ч. 2 ст. 50

Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»³);

г) державна (некомерційна) організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» як Національний орган інтелектуальної власності (п. 1.1 та п. 1.3 Статуту⁴) має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях (п. 30 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»⁵) та, зокрема, наділена низкою повноважень у частині міжнародної співпраці щодо різних аспектів юридичної охорони інтелектуальної власності⁶;

д) Український інститут науково-технічної експертизи та інформації (далі – УкрІНТЕІ) як державна бюджетна неприбуткова установа (пункти 1.1, 1.3 Статуту УкрІНТЕІ)⁷ сфери управління МОН України уповноважений на здійснення технічної обробки документів щодо підготовки до реєстрації МОН України міжнародно-технічних програм та проєктів, на

нодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528-2018-п#n23> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Статут державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» : затв. наказом М-ва економіки України від 09.08.2023 № 10649 // Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій : сайт. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/ukrnoivi-statut.pdf> (дата звернення: 12.10.2025).

⁵ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20> (дата звернення: 12.10.2025).

⁶ Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16.06.2020 № 703-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20> (дата звернення: 12.10.2025).

⁷ Статут державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : затв. наказом МОН України від 18.06.2021 № 693 // Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : офіц. сайт. URL: http://www.uintei.kiev.ua/sites/default/files/statut_v_noviy_redakciyi_2021.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

¹ Статут Національної академії наук України : ухвал. Заг. зборами Нац. акад. наук України від 14.04.2016 № 2 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-16> (дата звернення: 12.10.2025).

² Положення про Національний фонд досліджень України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2018 № 528 // БД «Зако-

ведення відповідного реєстру (п. 5 Порядку реєстрації міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва), а також на проведення щорічного аналізу зареєстрованих міжнародно-технічних програм та проектів з підготовкою висновків і поданням звіту до МОН України про стан міжнародного науково-технічного співробітництва (п. 13 Порядку)¹. Інші повноваження в контексті взаємодії із суб'єктами міжнародного співробітництва та видів співпраці наведені в п. 2.2 та розділі 10 Статуту УкрІНТЕІ². Крім того, УкрІНТЕІ виконує функції з організації міжнародного співробітництва у сфері науково-технічної інформації як Національний інформаційний центр щодо міждержавного обміну науково-технічною інформацією³.

7. Щодо місцевих органів державної влади, то «Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад у межах своїх повноважень беруть участь у міжнародному науково-технічному співробіт-

ництві, сприяють залученню іноземних інвестицій для технологічного переоснащення підприємств регіону» (п. 4 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»)⁴. Місцеві державні адміністрації наділені компетенцією щодо сприяння міжнародній співпраці, зокрема в галузях освіти, науки, культури, захисту прав людини тощо, а також щодо укладення згідно із законодавством договорів про співпрацю та/або угод про міжнародне територіальне співробітництво з іноземними партнерами (ст. 26 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»⁵, що додатково уточнено в контексті воєнного стану законами України «Про військово-цивільні адміністрації» і «Про правовий режим воєнного стану»).

Перейдемо до огляду ключових спеціальних законів у сфері вищої освіти з метою формулювання висновків і звуження основного кола суб'єктів.

Відповідно до ч. 1 ст. 82 Закону України «Про освіту» суб'єктами міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, до компетенції яких належить укладення договорів про співпрацю, а також встановлення прямих зв'язків з іноземними (міжнародними) підприємствами, установами, організаціями тощо, належать органи державного управління освітою, ЗВО та наукові і науково-виробничі установи системи освіти. Крім того, ч. 6 ст. 82 Закону України «Про освіту» передбачає участь ЗВО в міжнародних проектах та програмах для їхніх науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників, а також здобувачів освіти та наукових ступенів.

Не оминув законодавець і роль держави в забезпеченні міжнародної співпраці у сфері вищої освіти (частини 4, 7, 8 ст. 82, ч. 1 ст. 83, ст. 84 Закону України «Про освіту»⁶), зокрема в таких напрямках підтримки: реалізація заходів із розвитку та зміцнення міжнародної

¹ Порядок реєстрації міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва : затв. наказом МОН України від 20.11.2017 № 1507 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1564-17#n13> (дата звернення: 12.10.2025).

² Статут державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : затв. наказом МОН України від 18.06.2021 № 693 // Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : офіц. сайт. URL: http://www.uin-tei.kiev.ua/sites/default/files/statut_v_novi_u_redakciyi_2021.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

³ НПА, що регламентують роботу // Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : офіц. сайт. URL: <http://www.uin-tei.kiev.ua/page/npa-shcho-reglamentuyut-robotu> (дата звернення: 12.10.2025); Про заходи щодо виконання Угоди про міждержавний обмін науково-технічною інформацією : постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 № 138 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-93-p> (дата звернення: 12.10.2025).

⁴ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (дата звернення: 12.10.2025).

⁵ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення: 12.10.2025).

⁶ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2025).

співпраці; створення належних умов у межах нормативно-правової бази та фінансування для реалізації міжнародного співробітництва; сприяння популяризації, надання консультативної допомоги, координації тощо міжнародної співпраці, залучення коштів від іноземних та міжнародних підприємств, установ і організацій для реалізації проектів та програм; створення умов для вивчення та популяризації української мови і культури в інших країнах; сприяння міжнародній академічній мобільності й обміну, розробленню та виконанню спільних освітніх і наукових програм з іноземними партнерами тощо. Окремо регламентовано й участь іноземців у Конкурсній комісії щодо організації та проведенні конкурсу з відбору членів Національного агентства (ч. 6 ст. 19 Закону України «Про вищу освіту»)¹.

У контексті розгляду адміністративно-правового статусу ЗВО В. Рудик (2023, с. 71) приділив увагу огляду вітчизняних наукових джерел щодо адміністративно-правового регулювання сфери вищої освіти і зауважив, що у сфері вищої освіти ЗВО є як головним суб'єктом правовідносин, так і «головним суб'єктом публічної адміністрації».

Закон України «Про вищу освіту» визначає:

- ЗВО суб'єктами міжнародної співпраці в освіті, науці, культурі та спорті, зокрема в межах реалізації завдання щодо налагодження зв'язків і здійснення відповідної діяльності (п. 9 ч. 1 ст. 26 Закону);
- можливість здійснення спільної освітньої діяльності з іноземними ЗВО за узгодженими програмами (ч. 5 ст. 27 Закону);
- можливість участі ЗВО в міжнародних рейтингах, зокрема визначених Національним агентством, що є умовою отримання статусу «дослідницький університет» (п. 2 ч. 4 ст. 30 Закону);
- створення в Україні закладів вищої освіти за участю іноземних осіб та установ, а також структурних підрозділів іноземних ЗВО на території України за умови отримання дозволу МОН України (ч. 3 ст. 31 Закону);
- вітчизняні ЗВО можуть створювати структурні підрозділи на території інших держав відповідно до їхнього законодавства (ч. 4 ст. 31 Закону);
- право приймати остаточне рішення про визнання здобутих за кордоном освітніх ступенів, зокрема щодо їх еквівалентності, під час

зарахування на навчання або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника (п. 6 ч. 2 ст. 32 Закону), при цьому повноваженнями на ухвалення такого рішення наділена вчена рада ЗВО (п. 14 ч. 2 ст. 36 Закону);

– право на участь у роботі міжнародних організацій (п. 18 ч. 2 ст. 32 Закону);

– сприяння з боку наукових товариств студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених щодо розвитку міжвузівського та міжнародного співробітництва (п. 7 ч. 6 ст. 41 Закону);

– ЗВО можуть укладати короткострокові трудові договори з іноземними громадянами відповідно до законодавства (ч. 7 ст. 55 Закону);

– згідно з чинним законодавством та установчими документами ЗВО мають право здійснювати перекази в іноземній валюті для колективного членства в міжнародних освітніх та наукових асоціаціях, а також за передплату на іноземні наукові видання та доступ до світових інформаційних мереж і баз даних (п. 13 ч. 3 ст. 70 Закону)².

Суб'єктами міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти можуть бути також структурні підрозділи ЗВО, наприклад підрозділи з міжнародної співпраці. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» основним завданням центрів колективного користування науковим обладнанням (незалежно від форми власності чи відомчого підпорядкування вони можуть бути самостійними юридичними особами або структурними підрозділами установ сфери освіти та науки) є сприяння міжнародній науково-технічній співпраці, зокрема проведення спільних наукових досліджень з іноземними установами³.

Окрему роль у міжнародній співпраці відіграють громадські об'єднання (фізичних або юридичних осіб). У зв'язку з обширністю тематики й обмеженістю обсягу роботи наведемо приклади суб'єктів міжнародної співпраці, визначених нормами національного права, а саме:

- об'єднання вчених як громадські наукові організації, які можуть, відповідно до законодавства України, співпрацювати з міжнародними та зарубіжними організаціями з метою виконання статутних завдань, бути колективними членами міжнародних науково-фахових

² Там само).

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.10.2025).

³ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

об'єднань, спілок, товариств (ст. 23 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»)¹;

– інститути громадянського суспільства, до яких належать громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їхні об'єднання, організації роботодавців та їхні об'єднання, недержавні медіа, легалізовані відповідно до законодавства України (абз. 6 п. 2 Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги)².

ВИСНОВКИ. Науково-юридичний аналіз системи суб'єктів адміністративно-правового регулювання певної сфери правовідносин характеризується широким спектром різних поглядів і дискусій. У процесі вивчення кола суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти постає проблема визначення основ їх виокремлення: широке розуміння охоплює загальну систему суб'єктів, які будь-яким чином впливають на міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти або чия діяльність є необхідною для його існування; вузьке розуміння обмежується суб'єктами, що діють безпосередньо в контексті діяльності закладів вищої освіти та наукових установ, ліцензованих на здійснення підготовки здобувачів освіти та наукових ступенів.

Широке розуміння включає всіх суб'єктів адміністративних правовідносин. Наприклад, в умовах воєнного стану на міжнародне співробітництво можуть впливати державні органи, що надають дозвіл на виїзд чоловіків у відрядження за кордон. Крім того, коло таких суб'єктів може бути доповнене Верховною Радою України та Конституційним Судом України. Вплив останнього проявляється в наданні загальнообов'язкових неоскаржуваних рішень або висновків, зокрема щодо відповідності Конституції України міжнародних договорів у сфері вищої освіти (чинних або тих, що внесені на розгляд Верховної Ради України) (ст. 151 Конституції України).

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.10.2025).

² Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#n18> (дата звернення: 12.10.2025).

Таким чином, критеріями для побудови класифікації суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти можуть виступати:

– суб'єктний критерій (суб'єкти, що мають у підпорядкуванні заклади вищої освіти, і ті, що їх не мають);

– предметний критерій (сфера діяльності суб'єкта охоплює всю сферу вищої освіти або окремі спеціалізовані напрями, такі як захист інтелектуальної власності, науково-технічна інформація, інновації тощо);

– критерій впливу (прямі суб'єкти, а також опосередковані, з якими необхідна співпраця при взаємодії з прямими або які можуть впливати на співпрацю з прямими суб'єктами);

– галузевий критерій (здійснення окремих напрямів співробітництва вимагає залучення суб'єктів різних галузей права).

Отже, суб'єктами міжнародної співпраці у сфері вищої освіти є:

– держави та конфедерації (союзи суверенних держав);

– міжнародні міжурядові (міждержавні) організації;

– інші суб'єкти з міжнародною (іноземною) складовою (міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації та суб'єкти публічного і непублічного національного права інших держав);

– Верховна Рада України;

– Президент України;

– Кабінет Міністрів України;

– міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, серед яких головну роль відіграють Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України і Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також їхні уповноважені підрозділи та працівники;

– дорадчі органи при органах виконавчої влади;

– державні підприємства, установи, організації, пов'язані зі сферою вищої освіти (Національна та галузеві академії наук, Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій тощо) та їхні уповноважені працівники;

– місцеві органи державного управління вищою освітою та їхні уповноважені працівники;

– державні заклади вищої освіти, наукові й науково-виробничі установи та їхні структурні підрозділи (центри колективного користування науковим обладнанням, підрозділи міжнародного співробітництва, інститути, філії тощо);

– комерційні юридичні особи і фізичні особи – підприємці (діяльність приватних закладів вищої освіти, інше співробітництво в контексті господарської діяльності, зокрема консалтингові послуги, експертизи тощо);

– громадські та самоврядні організації, об'єднання, асоціації фізичних або юридичних осіб у сфері вищої освіти;

– фізичні особи, основна діяльність яких стосується сфери вищої освіти (наукові-педа-

гогічні, наукові і педагогічні, а також делеговані на виконання функцій щодо міжнародного співробітництва працівники; здобувачі освіти та наукових ступенів), а також фізичні особи, до інтересів яких належить сфера освіти (абітурієнти, випускники закладів вищої освіти, які бажають здобувати науковий ступінь за кордоном, тощо).

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. Вид. 2-ге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. 3-тє. Київ : Акад. адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
3. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник. Харків : ХНУВС, 2020. 544 с.
4. Волох Д. О. Поняття та ознаки суб'єктів публічного права. *Наукові записки. Серія: Право*. 2025. Вип. 18. С. 190–195. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-18-190-195>.
5. Жукорська Я., Тарасюк Р. Конституційно-правовий статус Президента України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 163–167.
6. Кравець В. М. Адміністративно-правові засади забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти у вищих військових навчальних закладах. *Честь і закон*. 2023. Т. 3, № 86. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2023/3/86/287097>.
7. Латишева В. В., Чістякова І. М., Кудлай І. В. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні організації» для здобувачів вищої освіти II курсу III семестру спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання. Одеса : ОНПУ, 2020. 116 с.
8. Лютіков П. С. Класифікація юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права в адміністративно-правовій доктрині: пошук базового критерію. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 3. С. 170–177.
9. Маслова А. Б. Поняття та різновиди суб'єктів публічного адміністрування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Т. 2, вип. 1 (26). С. 87–94.
10. Особливе адміністративне право : підручник / за ред. Б. Візера, Я. Лагура, Т. Карабін, О. Білаша. Одеса : Гельветика, 2022. 464 с.
11. Рудик В. Я. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2023. № 63. С. 70–72. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.15>.
12. Сербенюк С. О. Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні. *Право і безпека*. 2025. № 3 (98). С. 130–141. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.3.11>.
13. Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій : навч. посіб. Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. 226 с.
14. Усик О. О. Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури та спорту : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2024. 206 с.
15. Barcik A., Dziwiński P. Internationalization of Polish Higher Education within Knowledge Transfer and Innovation // *Handbook of Research on Internationalization of Entrepreneurial Innovation in the Global Economy* / ed. by L. Carvalho. Hershey : IGI Global Scientific Publishing, 2015. Pp. 247–271. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-8216-0.ch012>.
16. Jakubakynov B., Tolegenuly N., Naribai R., Nurzhanova Z., Shcherban T., Nebelenchuk I. Innovative technologies in higher education: developing international cooperation in professional training. *Globalisation, Societies and Education*. 2024. Vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2339309>.
17. Kiselova M. M., Hudovsek O. A., Bykova S. V., Tsybanyk O. O., Chagovets A. I. International cooperation among tertiary educational institutions: Trends and prospects. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol. 9, No. 7. Pp. 356–366. DOI: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p356>.
18. Kurbet O., Nebrat V., Gorin N., Bodnarchuk T. International Educational and R&D Integration: Trends and Challenges for Ukraine. *Science and Innovation*. 2025. Vol. 21, No. 5. Pp. 3–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine21.05.003>.
19. Lyashenko V., Pidorycheva I. The formation of interstate and cross-border scientific-educational and innovative spaces between Ukraine and the European Union member states in the digital economy. *Virtual Economics*. 2019. Vol. 2, No. 2. Pp. 48–60. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(3)).

20. Zoń W. Współpraca międzynarodowa i transgraniczna polskich uczelni w prawie i praktyce. *Krytyka Prawa*. 2021. Ob. 13, L. 2. S. 158–177. DOI: <https://doi.org/10.7206/KP.2080-1084.455>.

Надійшла до редакції: 17.10.2025

Прийнята до опублікування: 15.12.2025

REFERENCES

1. Barcik, A., & Dziwiński, P. (2015). Internationalization of Polish Higher Education within Knowledge Transfer and Innovation. In L. Carvalho (Ed.), *Handbook of Research on Internationalization of Entrepreneurial Innovation in the Global Economy* (pp. 247–271). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-8216-0.ch012>.
2. Halunko, V., & Pravotorova, O. (Ed.). (2020). *Administrative Law of Ukraine. Full course* (3rd ed.). Academy of Administrative and Legal Sciences.
3. Halunko, V., Dikhtievskyi, P., Kuzmenko, O. et al. (2019). *Administrative law of Ukraine. Full course* (2nd ed.). OLDI-PLUS.
4. Jakubakynov, B., Tolegenuly, N., Naribai, R., Nurzhanova, Z., Shcherban, T., & Nebelenchuk, I. (2024). Innovative technologies in higher education: developing international cooperation in professional training. *Globalisation, Societies and Education*, 2. <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2339309>.
5. Kiselova, M. M., Hudovsek, O. A., Bykova, S. V., Tsybanyk, O. O., & Chagovets, A. I. (2020). International cooperation among tertiary educational institutions: Trends and prospects. *International Journal of Higher Education*, 9(7), 356–366. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p356>.
6. Kravets, V. M. (2023). Administrative and legal grounds for the quality assurance of higher education in military institutions. *Honor and Law*, 3(86), 65–72. <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2023/3/86/287097>.
7. Kurbet, O., Nebrat, V., Gorin, N., & Bodnarchuk, T. (2025). International Educational and R&D Integration: Trends and Challenges for Ukraine. *Science and Innovation*, 21(5), 3–17. <https://doi.org/10.15407/scine21.05.003>.
8. Latysheva, V. V., Chistiakova, I. M., & Kudlai, I. V. (2020). *Lecture notes on the discipline "International Organizations" for students of the 2nd year of higher education, 3rd semester, specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies" full-time*. ONPU.
9. Liutikov, P. S. (2016). Classification of legal persons as the subjects of administrative law in the administrative and legal doctrine: basic criterion search. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Legal Sciences*, 3, 170–177.
10. Lyashenko, V., & Pidorycheva, I. (2019). The formation of interstate and cross-border scientific-educational and innovative spaces between Ukraine and the European Union member states in the digital economy. *Virtual Economics*, 2(2), 48–60. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(3)).
11. Maslova, A. B. (2019). Concepts and types of subjects of public administration. *Subcarpathian Law Herald*, 2(1), 87–94.
12. Rudyk, V. Ya. (2023). The concept and content of the administrative and legal status of a higher education institution in Ukraine. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 63, 70–72. <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.15>.
13. Serbenyuk, S. O. (2025). The Essence and Features of International Cooperation in Higher Education in Ukraine. *Law and Safety*, 3(98), 130–141. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.3.11>.
14. Skrypnyk, O. M. (2011). *History of International Organizations*. PP Zhovtyi O. O.
15. Usyk, O. O. (2024). *Administrative and legal support for international cooperation in the field of physical culture and sports* [Doctor of philosophy dissertation, Kharkiv National University of Internal Affairs].
16. Vizer, B., Lazur, Ya., Karabin, T., & Bilash, O. (Eds.). (2022). *Special administrative law*. Helvetyka.
17. Volokh, D. O. (2025). The concepts and features of public law. *Scientific Notes. Series: Law*, 18, 190–195. <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-18-190-195>.
18. Voitsikhovskiy, A. V. (2020). *International law*. KhNUiA.
19. Zhukorska, Ya., & Tarasyuk, R. (2018). Constitutional and legal status of the President of Ukraine. *Actual Problems of Law*, 4(16), 163–167.
20. Zoń W. (2021). International and cross-border cooperation of polish higher education institutions in law and practice. *Krytyka Prawa*, 13(2), 158–177. <https://doi.org/10.7206/KP.2080-1084.455>.

Received the editorial office: 17 October 2025

Accepted for publication: 15 December 2025

SYMON OLEKSANDROVYCH SERBENYUK,

*Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Scientific Activity Organization;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>,
e-mail: simon6@ukr.net*

SUBJECTS OF INTERNATIONAL COOPERATION IN HIGHER EDUCATION IN UKRAINE AND THE LIMITS OF THEIR COMPETENCE

The need for legal research on international cooperation in higher education is driven, in particular, by the regional issue of European integration and the global issues of internationalisation and globalisation of higher education. The latter are the subject of a number of scientific studies, which, in terms of methodology, are partly based on the relevant experience and practices of international cooperation between higher education institutions, in particular foreign ones. In addition, various areas of international cooperation between higher education institutions give rise to a wide range of actors, which, from a legal point of view, requires separate research due to the large number of regulatory and legal acts that determine the legal status and limits of competence of the relevant actors. The article is devoted to identifying the subjects of international cooperation in the field of higher education and characterising the limits of their competence. International subjects of such cooperation are analysed, and national subjects are identified by studying various regulatory and legal acts of domestic national law. The limits of competence of subjects of international cooperation in higher education are outlined, and a basic list of criteria for their further classification is formed.

The subjects of international cooperation in the field of higher education are a system of international subjects (states and confederations, international intergovernmental and inter-state organisations, other subjects with a foreign component) and a system of subjects of domestic law, namely: the Verkhovna Rada of Ukraine; the President of Ukraine; the Cabinet of Ministers of Ukraine; ministries and other central executive bodies, their authorised departments and employees; advisory bodies to executive bodies; state-owned enterprises, institutions and organisations related to higher education and their authorised employees; local state authorities responsible for higher education and their authorised employees; state higher education institutions, scientific and scientific-production institutions and their structural subdivisions; commercial legal entities and individual entrepreneurs; public and/or self-governing organisations, associations, associations of individuals or legal entities in the field of higher education; individuals whose main activities or interests relate to the field of higher education.

The criteria for classifying entities involved in international cooperation in the field of higher education may include the following: subject, subject matter, influence, and industry.

Keywords: *education and science, international cooperation, international cooperation in the field of higher education, sustainable development, administrative law.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Сербенюк С. О. Суб'єкти міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні та межі їх компетенції. *Право і безпека*. 2025. № 4 (99). С. 85–100. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.4.07>.

Citation (APA): Serbenyuk, S. O. (2025). Subjects of International Cooperation in Higher Education in Ukraine and the Limits of Their Competence. *Law and Safety*, 4(99). 85–100. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.4.07>.